

Za pravičnejšo in učinkovitejšo pokojninsko reformo

1 Povzetek

1. V sedanjem in v predlogu pokojninske reforme predvidenem pokojninskem sistemu, nosijo starši bistveno večje breme celotnega sistema kot zavarovanci brez otrok, saj oboji plačujejo enake prispevke, starši pa poleg tega porabijo še velik del svojih sredstev, časa in energije za vzgojo in vzdrževanje otrok, ki bodo zagotavljali pokojnine za celotno generacijo. S tem dolgoročno v pokojninsko blagajno prispevajo bistveno več kot zavarovanci brez otrok.
2. Vladni predlog pokojninske reforme na ta problem odgovarja samo z omejeno možnostjo zniževanja polne starosti za upokojevanje staršev glede na število otrok, kar je v današnjih razmerah precej premalo. Starši bistveno bolj kot predčasno upokojevanje potrebujejo učinkovito podporo v času, ko imajo otroke. Le taki ukrepi bodo pripomogli k večji učinkovitosti reforme in dolgoročni stabilnosti pokojninskega sistema.
3. Vlada ugotavlja, da je glavni razlog za reformo pokojninskega sistema izredno neugodna demografska slika, ki je posledica daljšanja življenjske dobe, še bolj pa hitrega zmanjševanja rojstev. Zato bi morala biti reforma takšna, da bi vsaj nekoliko delovala tudi v smeri odpravljanja vzrokov krize pokojninskega sistema, saj je to edini način za njeno dolgoročno učinkovitost.
4. Z izenačevanjem polne starosti za ženske in moške bo pokojninski sistem prihranil veliko sredstev, ki so danes skozi krajšo delovno dobo žensk namenjena podpori družine. Menimo, da je nedopustno, da se ta sredstva porabijo za druge namene in ne za podporo družini.

Predlagamo:

1. **Starševske olajšave pri prispevkih za pokojninsko in invalidsko zavarovanje**, s katerimi bi celotno breme pokojninskega sistema pravičneje in učinkoviteje razporedili znotraj posamezne generacije. Olajšave bi bili deležni očetje in matere, ki dejansko skrbijo za svoje otroke. Višina olajšave bi bila odvisna od števila otrok (od 15% za enega otroka do 100% za pet ali več otrok). Predlog zagotavlja le prerazporeditev sredstev in ne zahteva povišanja sredstev za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, torej je proračunsko nevtralen. Nespremenjeno raven priliva sredstev v pokojninsko blagajno skozi prispevke zavarovancev se zagotovi z zvišanjem splošne prispevne stopnje.
2. **Vštevanje vzgojno varstvenih let v pokojninsko dobo**, s katerim bi priznali delo tistih staršev, ki se namesto poklicu zunaj doma vsaj začasno posvetijo predvsem vzgoji svojih otrok, kot delo. Delež vštevanja posameznega vzgojno varstvenega leta v pokojninsko dobo bi bil odvisen od števila predšolskih in šoloobveznih otrok, za katere bi oče ali mati v tem letu skrbela (od 15% ali 55 dni za enega otroka do 100% ali 365 dni za pet ali več otrok).
3. Kot dopolnilo prvima dvema predlogoma predlagamo **odvisnost višine odmerne stopnje od števila otrok**.
4. **Olajšave delodajalcem pri prispevkih za pokojninsko in invalidsko zavarovanje pri njih zaposlenih mater**, s čemer bi pokojninska reforma bistveno pripomogla k izboljšanju zaposlitvenih možnosti mater oz. k večji enakopravnosti žensk na trgu delovne sile. Višina olajšave bi bila odvisna od števila predšolskih in šoloobveznih otrok (od 20% za enega

otroka do 100% za štiri ali več otrok). Tudi ta predlog je proračunsko nevtralen in ne zahteva nobenih dodatnih sredstev, ampak le njihovo prerazporeditev na enak način kot predlog o starševskih olajšavah.

2 Staršem neprijazen vladni predlog pokojninske reforme

Pokojninska reforma, kot je zasnovana v vladnem predlogu zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, bo še povečala že danes obstoječo neenakomerno razporeditev bremena pokojninskega sistema med starše in zavarovance brez otrok. V predlagani ureditvi bodo starši obremenjeni bistveno bolj kot zavarovanci brez otrok. Starši so namreč tisti, ki nosijo breme vzgoje, vzdrževanja in izobraževanja tiste generacije, ki bo celotni njihovi generaciji zagotavljala prvi in najpomembnejši steber pokojnine. Za to porabijo velik del svojih sredstev in vložijo ogromno truda, življenjske energije in dela. Zato ne morejo varčevati oz vlagati v prostovoljno pokojninsko zavarovanje, kot to lahko storijo zavarovanci brez otrok, ki jim ob enakih dohodkih ni treba preživljati otrok. Poleg tega pa morajo za pokojninsko in invalidsko zavarovanje denarno prispevati prav toliko kot zavarovanci brez otrok. Delo in sredstva, ki ga vlagajo v otroke, ki bodo nosilci bodočih pokojnin, jim pri pokojnini ne prinaša skoraj nič, kar pomeni, da to delo v očeh države ni veliko vredno, čeprav je izredno pomembno in tudi državotvorno delo. Brez ukrepov za enakomernejšo porazdelitev bremena znotraj vsake generacije bo predlagana pokojninska reforma na mlade družine pri odločanju za še kakšnega otroka delovala izredno nevzpodbudno. To bo izničilo družini naklonjene rešitve v drugih zakonih in dolgoročno ne glede na reformo pomenilo tudi zlom pokojninskega sistema. Poleg tega je pokojninska reforma le ena izmed reform, ki bodo sodeč po doslej objavljenih predlogih starše obremenile bolj kot ostale državljanke (učinke davčne reforme že krepko občutijo, v pripravi so še reforma zdravstvenega sistema, šolska reforma). To bo še znižalo že danes nevarno nizko družbeno ekonomsko vrednost starševstva in posledično izničilo pozitivne učinke predlagane pokojninske reforme.

V predlogu pokojninske reforme je predvidena dobrodošla možnost zniževanja polne starosti za starše (pa še to je omejeno), vendar menimo, da so tovrstni ukrepi v sedanjem trenutku drugotnega pomena, saj je njihov učinek časovno zelo odmaknjen. Za starše je mnogo bolj kot možnost predčasnega upokojevanja pomembno, da so deležni učinkovite podpore države v času ko imajo otroke. Takrat so te podpore najbolj potrebni in ima tudi največji učinek tako v smislu izboljševanja življenjske ravni družin z otroki, kot tudi v smislu izboljševanja demografske slike in s tem dolgoročne stabilnosti pokojninskega sistema, kar je glavni namen reforme tega sistema. Zato v nadaljevanju predlagamo nekaj rešitev, ki bi staršem koristile takoj, ne pa šele v času, ki ga morda niti dočakali ne bodo.

Z izenačenjem delovne dobe za moške in ženske (naj omenimo, da ne vidimo nobenega razloga za kakršnokoli razlikovanje delovne dobe za ženske in moške) bo pokojninski sistem prihranil veliko sredstev, ki so danes skozi krajšo delovno dobo žensk pravzaprav namenjena podpori družine, saj imajo ženske v obstoječi ureditvi krajšo delovno dobo ravno zaradi materinstva. Strinjamo se s predlogom, da je kriterij za dodelitev olajšav dejansko starševstvo in ne le potencialno starševstvo. Hkrati pa se nam zdi nedopustno (predlog reforme za te namene namenja bistveno manj kot obstoječa ureditev), da se ta sredstva porabijo za druge namene in ne za podporo družini. To pomeni, da je v reformiranem sistemu še veliko prostora za enakomernejšo in s tem pravičnejšo ter učinkovitejšo razdelitev bremen med starše in zavarovance brez otrok.

3 Predlogi rešitev

3.1 Starševske olajšave pri pokojninskem in invalidskem zavarovanju

Starši z vzdrževanjem, vzgojo in izobraževanjem svojih otrok zagotavljajo prihodnjo pokojnino celotni svoji generaciji. Zato je povsem upravičeno, da bi bili zaradi večje delovne in finančne obremenitve, ki jo prinašajo otroci, oproščeni dela prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Olajšave bi bili deležni očetje in matere, ki dejansko skrbijo za svoje otroke (živijo z njimi v skupnem gospodinjstvu). Olajšava, bi bila odvisna od števila otrok, saj večje število otrok dolgoročno v pokojninsko blagajno prispeva bistveno več. najvišja stopnička progresivnosti bi morala biti pri tretjem otroku, saj so v Franciji izračunali, da ravno družine s tremi in več otroki prinašajo pokojninski blagajni dolgoročno velik dobiček, medtem ko so zavarovanci brez otrok za to blagajno predvsem breme. Kot otroci bi se upoštevali mladoletni otroci in otroci, ki se redno šolajo in niso starejši od 26 let.

Predlagamo naslednjo lestvico olajšav za starše (olajšave bi bili deležni očetje in matere):

- 1 otrok – 15% popusta,
- 2 otroka – 25% popusta,
- 3 otroci – 55% popusta,
- 4 otroci - 80% popusta,
- 5 ali več otrok – oprostitev plačila prispevkov.

Da se skupni priliv iz prispevkov zavarovancev v pokojninski sklad ne bi zmanjšal, bi bilo potrebno zvišati splošno prispevno stopnjo. Izračun pokaže, da bi bilo ob zgoraj predlagani lestvici olajšav za starše, prispevno stopnjo brez olajšave zvišati z današnjih 15,50% na 18,90%, da bi ohranili sedanjo raven priliva prispevkov zavarovancev v pokojninski sklad.

Posebej poudarjamo, da je ta predlog proračunsko nevtralen in ne zahteva več denarja kot vladni predlog, ampak le bistveno enakomernejše razporeja breme pokojninskega sistema med starše in zavarovance brez otrok znotraj posamezne generacije.

Enaka lestvica olajšav bi morala veljati tudi pri plačilu prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje staršev, ki niso zaposleni in doma skrbijo za svoje otroke.

3.2 Vštevanje vzgojno varstvenih let v pokojninsko dobo

Kot dopolnilo zgornjemu predlogu bo v pokojninski sistem nujno potrebno vpeljati tudi ustrezno vrednotenje starševskega dela tistih staršev (večinoma so to matere v večjih družinah), ki se namesto poklicu zunaj doma vsaj začasno posvetijo varstvu in vzgoji svojih otrok. Ti starši opravljajo veliko in družbeno zelo pomembno delo, ki pa v očeh države nima nobene vrednosti. Tako bi se po predlogu pokojninske reforme takšni starši znašli v krivičnem položaju, ko bi celo življenje vzgajali in vzdrževali tiste, ki bodo v času njihove starosti zagotavljali pokojnino za vse druge v njihovi generaciji, sami pa bodo životarili z minimalno ti. državno pokojnino (nekateri jim še te ne bi privoščili). Vzgojitelji tujih otrok so celotno delovno dobo plačani za svoje delo in na koncu prejemajo temu primerno pokojnino, starši, ki se posvetijo predvsem vzgoji svojih otrok, pa za svoje delo ne prejemajo nobenega plačila, nazadnje pa jim ne pripada niti dostojna pokojnina, kot da vse življenje ne bi nič delali in nič prispevali k skupni blaginji.

Ena izmed možnih rešitev tega vprašanja je v vštevanju let, ko mati ali oče sam skrbi za varstvo in vzgojo svojih predšolskih in šoloobveznih otrok v pokojninsko dobo. Tako bi staršem delo za in z otroki v letih, ko zaradi varstva in vzgoje otrok niso zaposleni, upoštevali kot bonus k pokojninski osnovi, ki bi jim pripadala glede na njihovo zavarovanje, če otrok ne bi imeli. Višina vštevanja posameznega leta v pokojninsko dobo mora biti odvisno od števila predšolskih in šoloobveznih otrok, za katere je v tem letu skrbel. Predlagamo podobno lestvico kot pri olajšavah za prispevke zaposlenih staršev:

- 1 otrok – 15% ali 55 dni,
- 2 otroka – 25% ali 92 dni,
- 3 otroci – 55% ali 200 dni,
- 4 otroci - 80% ali 292 dni,
- 5 ali več otrok – 100% ali 365 dni.

Za razliko do polnega vštevanja posameznega leta v pokojninsko dobo bi si oče ali mati, ki doma skrbi za svoje otroke, lahko plačeval ustrezen delež prispevkov in si tako zagotovil polno vštevanje vzgojno varstvenih let v pokojninsko dobo. Višina prispevkov in s tem pokojninska osnova se zaradi preprečevanja morebitnih zlorab omeji na višino prispevkov, ki se plačujejo od povprečne plače. Staršem, ki izpolnjujejo pogoje za celotno vštevanje let brez doplačila (5 ali več predšolskih in šoloobveznih otrok), se za ta leta priznajo prispevki v višini prispevkov od povprečne plače.

Tako bi tudi varstvo in vzgoja lastnih otrok bila cenjena kot delo oz. poklic, ki ima družbeno koristno in pomembno vlogo. Taki ukrepi bi ugodno vplivali tudi na trg delovne sile, čeprav ne pričakujemo, da bi se samo zaradi njih starši množično odločali za to, da bi ostajali doma.

Ta predlog ne bi bistveno obremenil proračuna, saj je pri družinah z majhnim številom otrok strošek proračuna razmeroma nizek, družin z večjim številom otrok pa je zelo malo (Vseh družin s tremi in več otroki je manj kot 10% vseh družin z otroki, družin s štirimi ali več pa le še 2%. Med njimi je le manjši delež staršev doma.).

3.3 Odmerna stopnja naj bo odvisna od števila otrok

Druga možna rešitev (čeprav manj primerna kot kombinacija prvih dveh) problema neenakomerne razporeditve bremena celotnega pokojninskega sistema znotraj posamezne generacije je v tem, da bi bila višina pokojnine, ki jo zavarovanec dobi iz prvega stebra, odvisna od števila otrok. Tako bi se delo, ki ga starši vlagajo v svoje otroke upoštevalo podobno kot bonus zaradi daljše delovne dobe. Tudi pri tej rešitvi, bi morala progresivnost imeti najvišjo stopničko pri tretjem otroku, kar je značilno tudi za večino ukrepov družinske politike v razvitih državah. Predlagamo naslednjo lestvico zvišanja odmerne stopnje zaradi otrok:

- 1. otrok – 3% ,
- 2. otrok – 5%,
- 3. in vsak nadaljnji otrok – 10%.

Zvišanje odmerne stopnje glede na število otrok:

Št. otrok	1	2	3	4	5	6
Zvišanje odmerne stopnje	3%	8%	18%	28%	38%	48%

To pomeni, da bi starši glede na število otrok za polno starost in 40 let delovne dobe imeli naslednjo višino odmerne stopnje:

Št. otrok	0	1	2	3	4	5	6
Odmerna stopnja	70%	73%	78%	88%	98%	108%	118%

Takšno odmerno stopnjo bi imeli le starši, ki bi za takšno število otrok skrbeli ves čas njihove mladostnosti. Kot čas skrbi za otroka bi se štel čas, ko bi z otrokom živeli v skupnem gospodinjstvu. Starši, ki bi za posameznega otroka skrbeli manj časa, bi bili upravičeni do sorazmerno manjšega zvišanja odmerne stopnje. Čas plačevanja preživnine po ločitvi bi se v smislu časa skrbi za otroka štel tretjinsko, saj takšen oče ali mati le materialno prispeva k vzdrževanju otroka, pri vsakodnevni vzgoji in skrbi zanj pa običajno ne sodeluje.

Ta rešitev je do neke mere podobna že v vladnem predlogu opredeljeni možnosti zniževanja polne starosti, le da daje staršem nekoliko več. Ima pa tudi iste pomanjkljivosti v smislu časovno oddaljenega delovanja. Poleg tega tudi ni proračunsko nevtralna. Zato menimo, da je kombinacija prvih dveh predlogov bistveno boljša, odvisnost odmerne stopnje od števila otrok pa lahko služi kot dopolnitev prvih dveh.

4 Za izboljšanje zaposlitvenih možnosti mater

4.1 Olajšave za zaposlene matere pri prispevkih, ki jih plačuje delodajalec

Za izboljšanje zaposlitvenih možnosti mater predlagamo uvedbo olajšav za zaposlene matere pri prispevkih za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ki jih plačuje delodajalec. Olajšava bi bila odvisna od števila mladoletnih in šoloobveznih otrok. Predlagamo naslednjo lestvico olajšav:

- 1 otrok – 20%,
- 2 otroka – 40%
- 3 otroci – 80%
- 4 ali več otrok 100%.

Tako bi delodajalec za mater z enim otrokom plačeval 80% prispevkov, za mater z dvema otrokoma 60%, za mater s tremi otroki 20%, za mater s štirimi ali več predšolskimi in šoloobveznimi otroki pa bi bil oproščen plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

Da se skupni priliv iz prispevkov delodajalcev v pokojninski sklad ne bi zmanjšal, bi bilo potrebno zvišati splošno prispevno stopnjo. Izračun pokaže, da bi bilo ob zgoraj predlagani lestvici olajšav za matere, prispevno stopnjo brez olajšave zvišati z današnjih 8,85% na 9,75%, da bi ohranili sedanjo raven priliva prispevkov delodajalcev v pokojninski sklad. S tem ne bi dodatno obremenili gospodarstva, ampak bi breme le prerazporedili in zmanjšali breme, ki ga delodajalcem prinaša materinstvo njihovih zaposlenih. Ob dejstvu, da so v mnogih delovno intenzivnih panogah zaposlene predvsem ženske, bi s tem dosegli razbremenitev teh panog, za katere se že dalj časa ugotavlja, da so preobremenjene.

Predlog je proračunsko nevtralen in ne zahteva dodatnega denarja iz državnega proračuna.

Menimo, da bi uveljavitev tega predloga bistveno zmanjšala pritiske na matere in potencialne matere, ki so jih te danes deležne s strani delodajalcev. Uveljavitev predloga bi bila pomemben korak v smeri izenačenja zaposlitvenih možnosti moških in žensk.

4.2 Olajšave pri zaposlovanju delavca/ke, ki nadomešča delavca/ko na starševskem dopustu

Podpiramo predlog Urada za žensko politiko, ki predvideva uvedbo olajšav delodajalcem pri zaposlovanju delavca ali delavke, ki bi nadomestil/a delavko/ca na starševskem dopustu. Skupaj z zgoraj omenjenim predlogom bi ukrep ugodno vplival na zaposlovanje mater in mladih deklet ter zmanjšal pritiske delodajalcev na zaposlene ženske proti odločitvi za še kakšnega otroka, ki si ga mnogi pari želijo, a si ga zaradi strahu (predvsem mater) pred izgubo zaposlitve ne upajo imeti. Ukrep bi ugodno vplival tudi na stopnjo brezposelnosti, saj bi vzpodbujal delodajalce k zaposlovanju nadomestnih delavk/cev, medtem ko so njihovi zaposleni na starševskem dopustu.

Tomaž Merše
predsednik Družinske pobude